

HET TIJDSCHRIFT
VOOR DE

Politie

ONAFHANKELIJK OPINIEBLAD • NUMMER 1 • 2022 • WEBSITEVOORDEPOLITIE.NL

PROFESSOR EDWIN BAKKER

**“LAAT DE POLITIE ALSJEBLIFFT
MEER ZELFVERZEKERD ZIJN”**

→ pagina 18

CHRIS VAN DAM

**“VANUIT INHOUDELIJKE KENNIS
BEGRIIP CREËREN VOOR HET
OPTREDEN VAN DE POLITIE”**

→ pagina 29

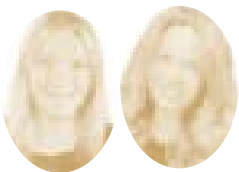
POLITIE EN WETENSCHAP

KENNIS ALS BRON OM DE POLITIEPRAKTIJK TE VERBETEREN

EEN INSTRUMENT MET MEERWAARDE
VOOR DE OPSPORING EN DE
BEWIJSVOERING?

BODYCAM-BEELDEN EN DE WAARHEIDS- VINDING

De agent van de toekomst is ongetwijfeld uitgerust met een bodycam. De bodycam biedt de samenleving een unieke inkijk in en meer controle op het politiewerk. Agenten en burgers hebben baat bij het mogelijk de-escalerende effect van de bodycam. Een potentiële bijvangst van de grootschalige invoering van bodycams in de dagelijkse politiepraktijk is de bijdrage die bodycambeelden kunnen leveren aan de waarheidsvinding in strafzaken en de afhandeling van klachten over bijvoorbeeld de bejegening van burgers. Dit artikel richt zich op die potentiële bijvangst.

Over de auteurs

Dr. Annelies Vredeveld is rechtspsycholoog en werkzaam als universitair hoofddocent bij de sectie Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam. Zij treedt regelmatig op als rechtspsychologisch deskundige in rechtszaken.

Mr. Linda Kesteloo is strafrechtjurist en werkzaam als docent/onderzoeker bij de sectie Strafrecht van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam. Daarnaast is zij rechterplaatsvervanger bij de Rechtbank Overijssel.

Om te beginnen plaatsen we kanttekeningen bij het idee dat bodycambeelden altijd een objectieve weergave van een incident geven. Daarna bespreken we hoe bodycambeelden tot nu toe door de rechter zijn gebruikt. Vervolgens leggen we uit welke invloed het bekijken van bodycambeelden heeft op de herinnering van de agent en daarmee het proces-verbaal. We doen ook aanbevelingen over de manier waarop agenten en juristen bodycambeelden kunnen gebruiken om zich een zo volledig en juist mogelijk beeld van een incident te vormen. Tot slot bespreken we een voorgestelde wetswijziging waardoor beelden van een incident een grotere rol krijgen in de bewijsvoering en komen we tot een conclusie.

De mythe van een objectieve realiteit

Vaak wordt aangenomen dat bodycambeelden uitsluitel kunnen geven over wat er precies is gebeurd. Er zijn echter allerlei redenen waarom dat niet juist hoeft te zijn. Ten eerste leert ervaring uit de praktijk dat de kwaliteit van de beelden vaak te wensen overlaat, doordat ze schokkerig zijn, de armen van de agenten in de weg zitten, de verkeerde richting op is gefilmd of de bodycam te laat is aangezet (Owens et al, 2014). Ten tweede blijkt uit onderzoek dat de manier waarop de beelden worden geïnterpreteerd, bijvoorbeeld of de agent juist heeft gehandeld of niet, in sterke mate afhangt van de context waarin de beelden worden gepresenteerd en van de achtergrond en overtuigingen van degene die

de beelden bekijkt (McCamman & Culhane, 2017). Zo blijkt dat universitaire studenten, die camerabeelden van een schietincident hadden gezien, vrijwel allemaal vonden dat de agent in die situatie zijn vuurwapen niet had mogen gebruiken, terwijl agenten in opleiding die dezelfde beelden hadden gezien, vaker vonden dat de agent rechtmatig had gehandeld (Boivin et al, 2017).

Bodycambeelden zijn dus niet altijd zo volledig als we wellicht denken en zijn onderhevig aan interpretatie. Bovendien moet in het achterhoofd worden gehouden dat zelfs als de beschrijving van een incident in het proces-verbaal niet overeenkomt met de beelden, dat niet betekent dat de agent zijn werk niet goed

heeft gedaan of zelfs oneerlijk was. Omdat de waarneming en herinnering van de agent worden beïnvloed door stress, verwachtingseffecten, verdeling van de aandacht en sociale beïnvloeding, kan de agent zich het incident oprecht anders herinneren dan hoe het daadwerkelijk is gebeurd (Vredeveldt, Kesteloo & Hildebrandt, 2020). Zo zal een agent die verwacht dat de verdachte gewapend is, sneller een telefoon in zijn hand aanzien voor een wapen (Payne, 2001). Daardoor kan het voorkomen dat in een proces-verbaal staat dat de verdachte zijn wapen trok, terwijl op bodycambeelden te zien is dat dit niet klopt. Het is dus niet alleen een mythe dat bodycambeelden een objectieve realiteit laten zien, maar het is ook

Bodycambeelden zijn onderhevig aan interpretatie

onredelijk te verwachten dat de beschrijving in het proces-verbaal altijd precies overeenkomt met de beelden. Zelfs ogenschijnlijk grote verschillen kunnen soms worden verklaard door waarnemings- of geheugenfouten.

Hoe de rechter de beelden gebruikt

Ondanks de tekortkomingen van bodycambeelden kunnen ze van toegevoegde waarde zijn voor de strafrechter. De rechter kan de beelden bijvoorbeeld bekijken om een beter beeld te krijgen van wat er is voorgevallen. Tot op heden hebben rechters in strafzaken echter nog nauwelijks gebruik gemaakt van bodycambeelden (Vredeveldt, Kesteloo & Hildebrandt, 2020). In de zaken waarin de rechter wél bodycambeelden gebruikte, ging het bijna zonder uitzondering om verbale of fysieke conflicten tussen burgers en agenten. Daarbij gaf de rechter op basis van de bodycambeelden soms de agent gelijk (bv. omdat volgens hem uit de beelden bleek dat de aangehouden verdachte wel degelijk betrokken was bij het geweld) en soms juist de verdachte (bv. omdat de beelden helemaal niet lieten zien dat de verdachte zich recalcitrant had gedragen terwijl hij werd vervolgd voor wederspanningheid). In zaken waarin de inhoud van het proces-verbaal over een conflict ter discussie stond, leidden discrepanties tussen het proces-verbaal en de beelden in sommige zaken tot vrijspraak van de verdachte, terwijl discrepanties in andere zaken juist verklaarbaar werden geacht, bijvoorbeeld vanwege de eerdergenoemde verwachtingseffecten. Bodycambeelden kunnen voor de rechter dus een nuttige bron van informatie zijn, maar ze kunnen ook juist het werk van de rechter compliceren, bijvoorbeeld als de beelden niet overeenkomen met de inhoud van het proces-verbaal.

Hoe het bekijken van beelden de inhoud van het proces-verbaal beïnvloedt

Als mensen beelden bekijken van een incident dat ze zelf ook hebben waargenomen, kan dat hen helpen hun geheugen op te frissen en kunnen de beelden fungeren als zogenoemde *ophaalaanwijzingen*, waardoor zij zich nieuwe aspecten van het incident herinneren, zelfs als die niet op de beelden te zien zijn (Wagenaar, 1986). Dat is interessant, want dat betekent dat agenten bodycambeelden zouden kunnen bekijken om een vollediger beschrijving van het incident te kunnen geven in het proces-verbaal. Tegelijkertijd weten we ook uit de psychologische literatuur dat het bekijken van de beelden ervoor kan zorgen dat mensen aspecten vergeten die niet op de beelden te zien zijn, als gevolg van een psychologisch fenomeen genaamd *retrieval-induced forgetting* (Anderson, Bjork & Bjork, 1994). Daarnaast kan een agent er natuurlijk ook voor kiezen om aspecten die niet op de beelden te zien zijn bewust achterwege te laten in het proces-verbaal. Illustratief in dit kader is het volgende citaat van een Amerikaanse agent, waaruit blijkt dat agenten hun beschrijving soms opzettelijk zo beknopt mogelijk houden:

“Early in his career, his reports contained every detail he could remember. Now, he plays it safe, the second-guessers always lingering in the back of his mind, alongside the worry that a seemingly inconsequential instance of misremembering — the color of the car, the type of fence the suspect threw the drugs over, the alley he cut through during the chase — could irreversibly poison the arrest, undermining the credibility of all his words.” (Samaha, 2017)

Door minder informatie op te nemen in het proces-verbaal wordt het ook minder kwetsbaar, is dan de aanname.

Het bekijken van bodycambeelden zou dus kunnen leiden tot meer informatie in het proces-verbaal (dankzij de ophaalaanwijzingen) maar ook tot minder informatie (door het bewust of onbewust weglaten van

Literatuur

- Anderson, M.C., Bjork, R.A., & Bjork, E.L. (1994). Remembrance can cause forgetting: Retrieval dynamics in long-term memory. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 20(5), 1063-1087. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.20.5.1063>
- Boivin, R., Gendron, A., Faubert, C., & Poulin, B. (2017). The body-worn camera perspective bias. *Journal of Experimental Criminology*, 13(1), 125-142. <https://doi.org/10.1007/s11292-016-9270-2>
- Johnson, M.K., Hashtroudi, S., & Lindsay, D.S. (1993). Source monitoring. *Psychological Bulletin*, 114(1), 3-28. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.114.1.3>
- Kesteloo, L., & Vredeveldt, A. (2021). Bodycambeelden als controlemiddel in de strafrechtpraktijk. *Nederlands Juristenblad*, 13, 966-973.
- McCamman, M., & Culhane, S.E. (2017). Police body cameras and us: Public perceptions of the justification of the police use of force in the body camera era. *Translational Issues in Psychological Science*, 3(2), 167-175. <https://doi.org/10.1037/tps0000117> (Psychology and the Legal System)

Veldexperiment

Om direct te onderzoeken hoe het bekijken van bodycambeelden de inhoud van het proces-verbaal beïnvloedt, voerden wij een veldexperiment uit met ruim honderd Nederlandse agenten (Vredeveldt, Kesteloo & Hildebrandt, 2020). Tijdens een Integrale Beroepsvaardigheidstrainingsdag (IBT) namen de agenten deel aan een casustraining, waarbij zij in koppels reageerden op een melding over een burenruzie. Een van de twee agenten was uitgerust met een bodycam. Ter plaatse bleek dat de verdachte agressief reageerde op vragen van de agenten en dat er potentieel gevaarlijke objecten (zoals een keukenmes of gebroken fles) in de ruimte lagen. Nadat de agenten de verdachte hadden aangehouden, werd de casus beëindigd en liepen de agenten naar een computerlokaal. Daar schreven zij afzonderlijk een proces-verbaal over het incident. Ook bekeken de agenten de bodycambeelden van het incident, sommigen vóór en sommigen na het schrijven van het proces-verbaal. Wij vergeleken de inhoud van al die processen-verbaal om vast te stellen welke werkwijze de meest volledige en juiste processen-verbaal oplevert. Onze onderzoeksresultaten benadrukten hoe belangrijk het is dat agenten eerst hun eigen herinneringen vastleggen voordat zij beelden van het incident bekijken. Agenten die eerst een proces-verbaal schreven en pas daarna met behulp van de bodycambeelden hun originele proces-verbaal aanpasten en aanvulden, waren in staat zowel de volledigheid als de juistheid van het proces-verbaal significant te verbeteren. Wat opviel was dat slechts enkele agenten in het proces-verbaal vermeldden dat er bodycambeelden waren van het incident, laat staan dat zij die hadden bekeken (dat meldde slechts één agent).

Een agent kan er ook voor kiezen aspecten die niet op de beelden te zien zijn bewust achterwege te laten

informatie die niet op de beelden te zien is). Los van de hoeveelheid informatie kan het bekijken van bodycambeelden ervoor zorgen dat iets ten onrechte als een eigen herinnering wordt gepresenteerd: mensen die informatie uit andere bron hebben gekregen (zoals beelden of andermans verklaring over een incident) kunnen niet altijd meer goed onderscheid maken tussen wat zij zichzelf herinnerden en wat uit die andere bron is gekomen. Dat is een bekend psychologisch fenomeen genaamd *bronverwarring* (Johnson, Hashtroudi & Lindsay, 1993). Op basis van de psychologische literatuur kunnen dus zowel voor- als nadelen worden verwacht van het bekijken van bodycambeelden.

Aanbevelingen voor de politiepraktijk

De opmars van bodycams in de politiepraktijk biedt nieuwe kansen voor de waarheidsvinding in strafzaken. In sommige zaken kunnen rechters de bodycambeelden gebruiken om meer informatie te krijgen over een incident. Dat kan uiteraard alleen als zij op de hoogte zijn van het bestaan van de bodycambeelden. Het is daarom belangrijk dat agenten die informatie in het proces-verbaal vermelden, zodat de rechter en de procespartijen weten dat zij de beelden kunnen raadplegen. Daarbij is wel van belang dat zij zich – om bovengenoemde redenen – niet blindstaren op de beelden ten koste van het proces-verbaal. Ook kunnen bodycambeelden politieagenten helpen om een vollediger en juistere beschrijving van het incident te geven in het proces-verbaal. Het bekijken van de beelden kent wel risico's, namelijk dat agenten aspecten vergeten die niet op de beelden te zien zijn en

Literatuur

- Owens, C., Mann, D., & McKenna, R. (2014). *The Essex body worn video trial: The impact of body worn video on criminal justice outcomes of domestic abuse incidents*. College of Policing. https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/bwc/pdfs/bwv_reportesstrial.pdf
- Payne, B.K. (2001). Prejudice and perception: The role of automatic and controlled processes in misperceiving a weapon. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 181-192. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.2.181>
- Samaha, A. (2017, January 17). Blue lies matter: How video finally proved that cops lie. *Buzzfeed News*. <https://www.buzzfeed.com/albertsamaha/blue-lies-matter>
- Vredeveldt, A., Kesteloo, L., & Hildebrandt, A. (2020). *De rol van bodycambeelden in de opsporing en bewijsvoering*. Programma Politie & Wetenschap.
- Wagenaar, W.A. (1986). My memory: A study of autobiographical memory over six years. *Cognitive Psychology*, 18(2), 225-252.

Het nieuwe WvS houdt geen rekening met het feit dat beelden **onvolledig** en voor **interpretatie** vatbaar kunnen zijn

dat agenten niet meer weten uit welke bron de informatie is gekomen. Die risico's kunnen relatief makkelijk worden vermeden door agenten eerst hun eigen herinneringen te laten opschrijven, voordat zij de beelden bekijken. Als agenten vervolgens aanpassingen maken in het proces-verbaal, moeten zij daarbij duidelijk vermelden dat het een aanpassing betreft naar aanleiding van de beelden, bij voorkeur met een verwijzing naar het bijbehorende tijdstip op de opname. Op die manier wordt duidelijk uit welke bron de informatie is gekomen.

Voorgestelde wetswijziging: verkort verbaliseren

Onze aanbevelingen staan haaks op een voorgestelde wetswijziging die het mogelijk zou maken om het opmaken van het proces-verbaal uit te stellen wanneer er een beeld- of geluidsopname is van het incident.¹ De agent moet in geval van uitstel wel een verkort proces-verbaal opmaken waarin staat dat wat er op die opname is vastgelegd door hem tot opsporing is verricht of bevonden.² Hoewel wij begrijpen dat dit wetsvoorstel de werklust van politieagenten kan verlichten, is het vanuit het waarheidsvindingsperspectief zeer problematisch, en wel om drie redenen. Ten eerste lijkt het wetsvoorstel ervan uit te gaan dat beelden altijd een volledige en objectieve weergave zijn van wat er is gebeurd, terwijl uit onderzoek blijkt dat zij juist onvolledig en voor interpretatie vatbaar kunnen zijn. Ten tweede heeft het wetsvoorstel tot gevolg dat agenten worden aangemoedigd om kort na het incident de beelden te bekijken, omdat het zinvol of nodig kan zijn om in het verkort proces-verbaal een samenvatting geven van wat op de beelden

te zien is, of om de relevante tijdstipmomenten daarin op te sommen. Zoals uitgelegd, kan het bekijken van de beelden voorafgaand aan het schrijven van het proces-verbaal de herinnering van de agent beïnvloeden en leiden tot bronverwarring. Ten derde kan de voorgestelde procedure ertoe leiden dat pas na geruime tijd blijkt of er een volledig proces-verbaal moet worden opgemaakt. Dat hoeft bijvoorbeeld niet als toch niet tot strafvervolgning wordt overgegaan, maar in principe wel als de zaak voor de strafrechter komt. Wanneer pas volledig proces-verbaal wordt opgemaakt na een opdracht van de rechter, dan is doorgaans al veel tijd verstreken. Uit onderzoek blijkt dat na verloop van tijd herinneringen vervagen, waardoor agenten zich bij het later uitwerken van het proces-verbaal minder zullen herinneren van het incident en meer fouten zullen maken in hun beschrijving. Kortom, wij voorzien dat de voorgestelde wetswijziging negatieve gevolgen zal hebben voor de kwaliteit van processen-verbaal en de waarheidsvinding in strafzaken.

Waardevolle aanvulling

Het staat buiten kijf dat bodycambeelden meerwaarde kunnen hebben voor de opsporing en bewijsvoering. Rechters kunnen de beelden gebruiken als bron van informatie, mits zij zich bewust zijn van de beperkingen van de beelden. Agenten kunnen de beelden gebruiken om betere en vollediger processen-verbaal te schrijven, op voorwaarde dat zij eerst hun eigen herinneringen vastleggen voordat zij de beelden bekijken. Het nieuwe Wetboek van Strafvordering houdt echter geen rekening met het feit dat beelden vaak onvolledig en voor interpretatie vatbaar zijn en zal als gevolg hebben dat de herinneringen van agenten onherstelbaar worden beïnvloed en vervaagd. Het zou veel beter zijn als de beelden van een incident worden gezien als een waardevolle aanvulling op de herinneringen van agenten, in plaats van als een vervanging daarvan.

¹ Art. 219 lid 3 concept-Wetboek van Strafvordering (modernisering Strafvordering) (Ambtelijke versie juli 2020); lid 4 van dit artikel bepaalt dat het opmaken van proces-verbaal onder verantwoordelijkheid van de officier van justitie en met inachtneming van de door het College van procureurs-generaal gegeven algemene aanwijzingen kan worden uitgesteld of achterwege kan worden gelaten.

² Art. 2110 lid 3 concept-Wetboek van Strafvordering.